

การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว จังหวัดพะเยา

Tourism Development and Learning Based on Cultural Heritage Management at Dok Bua Sufficiency Community, Phayao Province

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ¹

Prakobsiri Pakdeepinit¹

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 2) ศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้เทคนิควิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบกัน โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน จำนวน 142 คน กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนกลุ่มอาชีพ จำนวน 28 คน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยอยู่ระดับบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 1.74$) การบริหารงานในชุมชนใช้กระบวนการกระจายอำนาจไปกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่ม กลุ่มอาชีพ กลุ่มโฮมสเตย์ ใช้การตัดสินใจจากมติที่ได้จากการประชุม โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจก่อนการประชุม 2) ด้านทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ อยู่ในเชิงบวก ประเด็นที่อยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด คือ รู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาสถานที่สำคัญของจังหวัดพะเยา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จจากการบริหารจัดการชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีพื้นฐานจากการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากการสืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และ 3) ด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน และสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว โดยอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างต้องการอยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด คือ การเยี่ยมชมและสักการะบูชาวัดบ้านดอกบัว การรับประทานอาหารพื้นบ้าน/อาหารปลอดภัยของชุมชน การเรียนรู้งานหัตถกรรมจักสาน และการเรียนรู้วิถีเกษตรกับชุมชน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว, การเรียนรู้, การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม, ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

¹ สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

¹ Tourism Program, School of Management and Information Sciences, University of Phayao, Phayao Province, 56000

E-mail: prakobsiri.pa@up.ac.th, sukthai.po@up.ac.th

Received: 13 January 2012; Accepted: 1 April 2013

(บทความวิจัยเรื่องนี้ได้นำเสนอการประชุมวิชาการพะเยาวิจัย ครั้งที่ 1 ในวันที่ 12-13 มกราคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยพะเยา)

Abstract

The objectives of this investigation were to examine participation levels and attitude of the community members toward the learning and tourism development and to propose a guideline for the development. These qualitative and quantitative studies were conducted by questionnaires, interviews and focus group meeting to collect the data and available information. The sample group included 142 household leaders and 28 community leaders, village council's members and representatives of career groups. The findings revealed that

1) The sample group participated in tourism development were at a high level. The community management employed decentralization process to various groups based on resolutions from community public hearings with a focus on clear understanding before conducting the public hearings.

2) The community attitude toward the development and learning was positive. The issue with the highest level was community pride in being an important tourist attraction and a learning center in the province. This was indicative of the success of community management according to the sufficiency economy, based on the value and worth of their culture, wisdom and lifestyle.

3) Regarding the development guideline, it was found that learning and tourism activities got along in line very well with the community culture, traditions and ways of life with visitors' learning and experiences based on community participation. The activities that the sample groups needed at the highest level were visiting and paying homage to Ban Dok Bua Temple, enjoying eating local or chemical-free foods, learning basketry handicraft, and learning the local agricultural ways of life.

Keywords: Tourism, Learning, Cultural Heritage Management, Sufficiency Community

บทนำ

ชุมชนบ้านดอกบัวเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองฯ จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ใกล้กับเทือกเขาตอยหลวง ต้นน้ำของลำห้วยแม่ตุนที่ไหลผ่านชุมชนลงสู่กว๊านพะเยา ทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านการเกษตรกรรม มีภูมิทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม อีกทั้งชุมชนได้ร่วมมือร่วมแรงทำฝายชะลอน้ำตามลำห้วยเป็นระยะ จึงสามารถสร้างความชุ่มชื้นให้กับป่าและกักเก็บน้ำไว้ใช้ในชุมชนได้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอยู่กันแบบระบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสกว่า ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ และอาชีพหัตถกรรมจักสาน โดยเฉพาะการสานส้มไก่และเข่ง ซึ่งใช้ต้นไผ่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในชุมชน ที่ต่อมาได้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ของคนในหมู่บ้านเป็นจำนวน

มาก จึงมีการปลูกไผ่ในชุมชนเพื่อไว้ใช้หมุนเวียนในการจักสาน และชุมชนแห่งนี้ได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการบริหารจัดการชุมชน จึงเกิดการเรียนรู้อย่างพึ่งพาตนเองตลอดมา อาทิ การบริหารจัดการของหมู่บ้านเป็นแบบกระจายอำนาจโดยมีการแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม แต่ละคุ้มมีหัวหน้าประจำคุ้มภายใต้การบริหารของคณะกรรมการหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้ใช้มิติจากการประชาคมของหมู่บ้านเป็นหลัก มีการส่งเสริมให้ดูแลความสะอาดและความสวยงามของชุมชนโดยการปลูกต้นไม้ดอกไม้และภูมิทัศน์หน้าบ้านให้สวยงาม การส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการผลิตเพื่อบริโภคในชุมชน หากมีเหลือจึงจำหน่ายเพื่อลดรายจ่าย เช่น การปลูกผักสวนครัว การผลิตแก๊สชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการแต่ละกลุ่ม ซึ่งในปัจจุบันมีหลากหลาย

กลุ่ม เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มปลูกหญ้าแฝงโกล่า กลุ่มเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งการดำเนินการที่กล่าวมานี้ทำให้ชุมชนสามารถอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้ได้ คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่ออกไปหางานทำภายนอก แต่จะอยู่อย่างพร้อมเพรียงกันในครอบครัว จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ชุมชนได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจของหมู่บ้านหลายรางวัลด้วยกัน อาทิ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข ปีพ.ศ. 2551 ผู้ใหญ่บ้านแทนทองคำ ประจำปีพ.ศ. 2551 รางวัลชนะเลิศระดับประเทศการประกวดผลงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประเภทชุมชน พ.ศ. 2552 และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ “มี้งมี ศรีสุข” ปีพ.ศ. 2553 เป็นต้น

จากความสำเร็จที่กล่าวมาทำให้มีกลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนมากมาย เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หมู่บ้านได้ทำผ่านมา ส่วนประชาชนในหมู่บ้านเองก็เกิดการปรับตัวเตรียมรับคนภายนอกที่เข้ามาในชุมชน โดยเกิดฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น จักสาน ผลิตภัณฑ์ชีวภาพ เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ กลุ่มแม่บ้านที่ทำอาหารให้กับผู้ที่มาเยือน กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นต้น จึงทำให้มีความน่าสนใจว่าคนที่อยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร ทักษะคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้เป็นอย่างไร และต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้โดยอยู่บนพื้นฐานของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร ซึ่งคำตอบที่ได้จะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงทัศนคติของคนในชุมชน และชุมชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่จะดำเนินการในชุมชนของตนเองต่อไป

ภาพที่ 1 การจักสานไม้ไผ่อาชีพหลักของคนในชุมชน

ภาพที่ 2 ฝายชะลอน้ำกับวิถีชีวิตในชุมชน

ภาพที่ 3 บรรยากาศในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
2. ศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
3. เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นฐานคิดในการศึกษา มีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบกัน ในพื้นที่ศึกษาคือ บ้านดอกบัว หมู่ 4 ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมืองฯ จังหวัดพะเยา การศึกษาครั้งนี้ได้สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ ผู้นำครอบครัวในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านดอกบัว จำนวน 142 ครัวเรือน ความเชื่อมั่น 95% จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 215 ครัวเรือน และผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 28 คน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสอบถาม ซึ่งทำการสร้างแบบวัดระดับการมีส่วนร่วม ทศนคติและความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดอกบัว ใช้กับกลุ่มตัวแทนครัวเรือน จำนวน 142 ครัวเรือน โดยประยุกต์หลักการของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม มาผนวกกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยมีหัวข้อหลักในการสอบถาม คือ ทศนคติ ความคิดเห็น ความรู้สึกเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 28 คน

3. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Meeting) ร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 28 คน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา กับค่าสถิติพื้นฐานคือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) กำหนดเกณฑ์การแปลผลในด้านระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ

0.00 – 0.75 หมายถึง ไม่เคยเลย 0.76 – 1.50 หมายถึง บางครั้ง 1.51 – 2.25 หมายถึง บ่อยครั้ง 2.26 – 3.00 หมายถึง ทุกครั้ง ส่วนการศึกษาด้านทัศนคติและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีเกณฑ์การแปลผล คือ 0.00 – 0.80 หมายถึง ไม่เห็นด้วยเลย 0.81 – 1.60 หมายถึง น้อย 1.61 – 2.40 หมายถึง ปานกลาง 2.41 – 3.20 หมายถึง มาก และ 3.21 – 4.00 หมายถึง มากที่สุด ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งนำมาประมวลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาข้อสรุปในแต่ละวัตถุประสงค์

ผลการศึกษา

1. การศึกษาด้านระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่ Cohen and Uphoff ได้กล่าวไว้คือ ร่วมในการค้นหา ปัญหา สาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision Making) ร่วมในการลงมือปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) ร่วมรับผลประโยชน์ (Participation in Benefits) ร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ [1] และแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การปลูกฝังให้เห็นคุณค่า การจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง และการดูแลรักษาความสะอาด [2] มาเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 1.74$) ถือว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ซึ่งเมื่อจำแนกระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน พบว่า ระดับคะแนนที่อยู่ในเกณฑ์ทุกครั้งเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย 7 ลำดับแรก ได้แก่ รักษาความสะอาดของบ้านเรือน ($\bar{x} = 2.59$) การก่อสร้าง บูรณะ รักษา สาธารณสมบัติของชุมชน ($\bar{x} = 2.56$) การดูแลชุมชนให้น่าอยู่มาก

ขึ้นกว่าเดิม ($\bar{x} = 2.54$) การเข้าร่วมกิจกรรมงาน
ประเพณีภายในชุมชน ($\bar{x} = 2.52$) การดูแลรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

($\bar{x} = 2.34$) การรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ($\bar{x} = 2.22$)
และการมีส่วนร่วมรับรู้ในการดำเนินงาน ($\bar{x} = 2.14$)
(ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพและการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

n = 142

การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้	ระดับการมีส่วนร่วม					
	ไม่เคย เลย (0)	บางครั้ง (1)	บ่อย ครั้ง (2)	ทุกครั้ง (3)	ค่า เฉลี่ย	แปลผล
1. รักษาความสะอาดของบ้านเรือน	4.90 (7)	2.10 (3)	21.10 (30)	71.80 (102)	2.59	ทุกครั้ง
2. การก่อสร้าง บูรณะ รักษา สาธารณสมบัติ ของชุมชน เช่น ถนน วัด โรงเรียน เหมืองฝาย	1.40 (2)	4.20 (6)	31.00 (44)	63.40 (90)	2.56	ทุกครั้ง
3. การดูแลชุมชนให้น่าอยู่มากขึ้นกว่าเดิม เช่น การปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ผักสวนครัวหน้า บ้าน การปรับปรุงสาธารณูปโภค	2.10 (3)	5.60 (8)	28.20 (40)	64.10 (91)	2.54	ทุกครั้ง
4. การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีภายใน ชุมชน	4.90 (7)	3.50 (5)	25.40 (36)	66.20 (94)	2.52	ทุกครั้ง
5. การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น แม่น้ำ ป่า เป็นต้น	3.50 (5)	10.60 (15)	33.80 (48)	52.10 (74)	2.34	ทุกครั้ง
6. การรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มสาน เข่ง สุ่มไก่ ผักตบชวา กลุ่มเลี้ยงโคพื้นเมือง	7.00 (10)	14.80 (21)	26.80 (38)	51.40 (73)	2.22	ทุกครั้ง
7. การมีส่วนร่วมรับรู้ในการดำเนินงาน เช่น การรับรู้ รับทราบการโครงการ กิจกรรมต่างๆ	0.70 (1)	18.30 (26)	46.50 (66)	34.50 (49)	2.14	ทุกครั้ง
8. การมีส่วนร่วมคิด ได้แก่ ร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนา	4.90 (7)	30.30 (43)	33.80 (44)	31.00 (44)	1.90	บ่อยครั้ง
9. การช่วยสนับสนุนงบประมาณในการ พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	9.90 (14)	34.50 (49)	35.90 (51)	19.70 (28)	1.65	บ่อยครั้ง
10. ปรับบ้านให้เป็นแหล่งผลิตงานหัตถกรรม	21.10 (30)	25.40 (36)	21.10 (30)	32.40 (46)	1.64	บ่อยครั้ง
11. การกำหนดกฎระเบียบภายในชุมชน	25.40 (36)	26.80 (38)	23.90 (34)	23.90 (34)	1.46	บ่อยครั้ง
12. การแบ่งรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวและ ศึกษาเรียนรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน	26.80 (38)	22.50 (32)	28.90 (41)	21.80 (31)	1.45	บ่อยครั้ง

การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้	ระดับการมีส่วนร่วม					
	ไม่เคยเลย (0)	บางครั้ง (1)	บ่อยครั้ง (2)	ทุกครั้ง (3)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
14. การเป็นที่ปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น	26.10 (37)	30.30 (43)	33.10 (47)	10.60 (15)	1.28	บางครั้ง
15. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ เช่น รายได้จากโฮมสเตย์ ขายของ การทำอาหารให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น	26.80 (38)	40.10 (57)	12.00 (17)	21.10 (30)	1.27	บางครั้ง
16. การมีส่วนร่วมตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงาน	36.60 (52)	24.60 (35)	24.60 (35)	14.10 (20)	1.16	บางครั้ง
17. ปรับบ้านให้เป็นฐานเรียนรู้หรือศูนย์สาธิตให้นักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงาน	18.30 (62)	22.50 (32)	19.70 (28)	14.10 (20)	1.04	บางครั้ง
18. การเป็นคณะกรรมการในการบริหารจัดการและพัฒนา	35.90 (51)	39.40 (56)	9.90 (14)	14.80 (21)	1.03	บางครั้ง
19. ปรับบ้านให้เป็น home stay เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักเมื่อมีนักท่องเที่ยว	52.10 (74)	16.20 (23)	13.40 (19)	18.30 (26)	0.97	บางครั้ง
รวมเฉลี่ย	17.34	21.30	26.60	33.50	1.74	บ่อยครั้ง

จากการศึกษาในกลุ่มตัวแทนครัวเรือนนั้นมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาในกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มอาชีพ ที่พบว่า การดำเนินงานภายในชุมชนทำภายใต้ระบบการจัดการหมู่บ้าน โดยกระจายอำนาจการตัดสินใจและบริหารจัดการไปตามกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มคุ้ม กลุ่มอาชีพ กลุ่มโฮมสเตย์ และดำเนินการภายใต้มติที่ได้จากการประชุม โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจก่อนการประชาคม ส่วนการอนุรักษ์ รักษา และสืบทอดวัฒนธรรมนั้นได้เน้นกระบวนการดังนี้ 1) การถ่ายทอด คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น พ่อสอนลูกให้ไปวัด ทำให้เกิดการรับรู้กระบวนการทางศาสนาและประเพณี 2) การมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมให้ทุกคนได้ร่วมทำกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เด็ก ผู้ใหญ่ ปราชญ์ พระ ครู และกลุ่มผู้นำ 3) การสืบสาน

คือ การสืบสาน เกิดขึ้นเมื่อมีความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน จึงเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหน ก่อให้เกิดกระบวนการในการสืบสานต่อไป

ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ชุมชนได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบของกลุ่มหรือคณะกรรมการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้าน ฐานการเรียนรู้ โดยมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่ภายในกลุ่มเพื่อเป็นการแบ่งภาระงานและกระจายรายได้ให้ทั่วถึง เช่น กรรมการหมู่บ้านสามารถเป็นมัคคุเทศก์นำชุมชนแทนกันได้ การหมุนเวียนบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้านหมุนเวียนมาทำอาหารให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2. ผลการศึกษาด้านทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ประยุกต์ใช้ดัชนีชี้วัดความสุขของประชาชนในท้องถิ่นกับการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา มาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ [3] จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.19$) ส่วนทัศนคติในเชิงลบอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 0.64$) โดยมีทัศนคติในเชิงบวก 5 ประการแรก คือ รู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาสถานที่สำคัญของจังหวัดพะเยา ($\bar{x} = 3.69$) รองลงมา คือ การท่องเที่ยว และเรียนรู้มีส่วนทำให้ชุมชนได้ดูแลสิ่งแวดล้อม ($\bar{x} = 3.62$) มี

ความยินดีที่มีนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในชุมชนและพร้อมที่จะปฏิบัติตนต้อนรับและเป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่ทุกคนที่มาเยือน ($\bar{x} = 3.58$) การท่องเที่ยว และเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.52$) และการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดการเสียสละแรงกาย แรงใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนาชุมชน ($\bar{x} = 3.52$) ส่วนทัศนคติเชิงลบที่มีผลกระทบต่อความคิดเห็นของชุมชนมากที่สุด อยู่ในระดับน้อย คือ การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น ($\bar{x} = 1.16$) รองลงมาคือนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานมีส่วนทำลายความสงบสุขของชุมชน เช่น เกิดความวุ่นวาย เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อยู่ในระดับไม่เห็นด้วย ($\bar{x} = 0.63$) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

n =142

ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น						
	ไม่เห็นด้วย (0)	น้อย (1)	ปานกลาง (2)	มาก (3)	มากที่สุด (4)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
ทัศนคติเชิงบวก							
1. รู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาสถานที่สำคัญของจังหวัดพะเยา	0.70 (1)	0.70 (1)	5.60 (8)	14.80 (21)	78.20 (111)	3.69	มากที่สุด
2. ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ในชุมชนบ้านดอกบัวต่อไป	0.70 (1)	0.70 (1)	5.60 (8)	15.50 (22)	77.50 (110)	3.68	มากที่สุด
3. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ชุมชนได้ดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น มีการจัดภูมิทัศน์ การตกแต่งคุ่มบ้านนาอยู่ ทำให้คนมีความสุข	0.70 (1)	1.40 (2)	4.90 (7)	20.40 (29)	72.50 (103)	3.62	มากที่สุด
4. มีความยินดีที่มีนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในชุมชนและพร้อมที่จะปฏิบัติตนต้อนรับและเป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่ทุกคนที่มาเยือน	1.40 (2)	0.00 (0)	2.80 (4)	30.30 (43)	65.50 (93)	3.58	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ทศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐาน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น						
	ไม่เห็น ด้วย เลย (0)	น้อย (1)	ปาน กลาง (2)	มาก (3)	มาก ที่สุด (4)	ค่า เฉลี่ย	แปล ผล
5. การท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดการเสียสละแรงกาย แรงใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนาชุมชน	1.40 (2)	0.00 (0)	7.70 (11)	26.80 (38)	64.10 (91)	3.52	มากที่สุด
6. การท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง	0.70 (1)	0.00 (0)	6.30 (9)	31.70 (45)	61.30 (87)	3.52	มากที่สุด
7. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ชุมชนได้รู้พื้น และอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิม	0.70 (1)	2.80 (4)	0.70 (1)	38.00 (54)	57.70 (82)	3.49	มากที่สุด
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้น	0.70 (1)	0.70 (1)	4.90 (7)	40.10 (57)	53.50 (76)	3.45	มากที่สุด
9. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้คุณภาพชีวิต (ชีวิตความเป็นอยู่) ดีขึ้น	0.70 (1)	1.40 (2)	4.90 (7)	37.30 (53)	55.60 (79)	3.45	มากที่สุด
10. พอใจกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน	0.70 (1)	0.00 (0)	5.60 (8)	43.70 (62)	50.00 (71)	3.42	มากที่สุด
11. รู้สึกมีความสุขมีความหวังกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้น	1.40 (2)	0.00 (0)	4.90 (7)	42.30 (60)	51.40 (73)	3.42	มากที่สุด
12. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจที่ดีขึ้น	0.70 (1)	1.40 (2)	3.50 (5)	42.30 (60)	52.10 (74)	3.40	มากที่สุด
13. การท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้เน้นความเสมอภาค ลดช่องว่างในสังคม ทำให้คนมีความสุข	2.10 (3)	0.00 (0)	8.50 (12)	50.70 (72)	38.70 (38)	3.23	มากที่สุด
14. คนในชุมชนมีอิสระภาพ อิสระในการคิด การพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้	1.40 (2)	4.20 (6)	16.90 (24)	38.00 (54)	39.40 (56)	3.09	มาก
15. การท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้	2.10 (3)	0.00 (0)	11.30 (16)	48.60 (69)	38.00 (54)	3.02	มาก
รวม	1.07	0.88	6.27	34.70	57.03	3.19	มาก

ตารางที่ 2 ทศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐาน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น						
	ไม่เห็น ด้วย เลย (0)	น้อย (1)	ปาน กลาง (2)	มาก (3)	มาก ที่สุด (4)	ค่า เฉลี่ย	แปล ผล
ทัศนคติเชิงลบ							
16. นักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานมีส่วน ทำลายความสงบสุขของชุมชน เช่น เกิดความวุ่นวาย เกิดความไม่ปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน	71.80 (102)	9.90 (14)	5.60 (8)	8.50 (12)	4.20 (6)	0.63	ไม่เห็น ด้วย
17. ท่านรู้สึกว่าการใช้ชีวิตของท่านมีแต่ ความทุกข์ตั้งแต่มีการท่องเที่ยวและ เรียนรู้ในชุมชน	76.80 (109)	5.60 (8)	3.50 (5)	7.00 (10)	7.00 (10)	0.61	ไม่เห็น ด้วย
18. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ เกิดขยะเพิ่มขึ้นในชุมชน ส่งผลเสียต่อ สิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่นเหม็นรบกวน ที่ทิ้งขยะของชุมชนไม่เพียงพอ	72.50 (103)	16.20 (23)	6.30 (9)	2.80 (4)	2.10 (3)	0.45	ไม่เห็น ด้วย
19. ท่านมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกแยะ เศร้า เบื่อหน่าย หดหู่ สิ้นหวัง วิตก กังวลกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นในชุมชน	81.00 (115)	7.00 (10)	7.70 (11)	2.80 (4)	1.40 (2)	0.36	ไม่เห็น ด้วย
20. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ ค่าครองชีพสูงขึ้น	52.10 (74)	12.00 (17)	8.50 (12)	22.50 (32)	4.90 (7)	1.16	น้อย
รวมเฉลี่ย	70.84	10.14	6.32	8.72	3.92	0.64	น้อย

จากการศึกษาในกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มอาชีพ ในประเด็นทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนพบว่า การท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปลายทางความสำเร็จจากการบริหารจัดการชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีพื้นฐานจากการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากการสืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ฉะนั้นการเข้ามาของนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้ศึกษาเรียนรู้จึงเป็นเสมือนรางวัลที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชน และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งทัศนคติที่เกิดขึ้นนี้เป็นด้านบวกที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับกลุ่ม

ตัวแทนครัวเรือน แต่ก็มีข้อสังเกตประการหนึ่งจากผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่าน ที่มีความกังวลว่า หากมีนักท่องเที่ยวหรือคณะดูงานเข้ามามากเกินไปจนสมาชิกในชุมชนไม่ได้ประกอบอาชีพหลัก อาจเกิดการต่อต้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ได้

3. เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของชุมชนบ้านบัว ควรอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น บัญญัติ จัดตั้งวิสาหกิจ กล่าวว่า ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยวทั้งทางบวกและทางลบ จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้

ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง [4] อีกทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวควรมองลึกถึงไปว่าทรัพยากรอะไรที่ชุมชนมีอยู่ แล้วสามารถนำไปใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้บ้าง มีวิธีการใดที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรเหล่านั้น จากที่ผ่านมาชุมชนก็ได้ใช้สภาพแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของชุมชน

(Community Asset) จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.94$) โดยมีกิจกรรมที่ต้องการอยู่ในลำดับมากที่สุด เรียงลำดับดังต่อไปนี้ การเยี่ยมชมและสักการะบูชาวัดบ้านดอกบัว ($\bar{x} = 3.69$) การรับประทานอาหารพื้นบ้าน/อาหารปลอดสารพิษของชุมชน ($\bar{x} = 3.62$) การเรียนรู้งานหัตถกรรมจักสาน ($\bar{x} = 3.58$) และการเรียนรู้วิถีเกษตรกับชุมชน ($\bar{x} = 3.45$) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

n = 142

การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น						
	ไม่เห็นด้วยเลย (0)	น้อย (1)	ปานกลาง (2)	มาก (3)	มากที่สุด (4)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. การเยี่ยมชมและสักการะบูชาวัดบ้านดอกบัว	0.00 (0)	0.00 (0)	0.00 (0)	30.30 (43)	69.70 (99)	3.69	มากที่สุด
2. การรับประทานอาหารพื้นบ้าน / อาหารปลอดสารพิษของชุมชน	1.40 (2)	0.00 (0)	3.50 (5)	24.60 (35)	70.40 (35)	3.62	มากที่สุด
3. การเรียนรู้งานหัตถกรรมจักสาน	1.40 (2)	0.70 (1)	4.20 (6)	25.40 (36)	68.30 (97)	3.58	มากที่สุด
4. การเรียนรู้วิถีเกษตรกับชุมชน	2.10 (3)	1.40 (2)	2.10 (3)	37.30 (53)	57.00 (81)	3.45	มากที่สุด
5. การแสดงดนตรี การฟ้อนรำของหมู่บ้าน	2.80 (4)	3.50 (5)	4.90 (7)	48.60 (69)	40.10 (57)	3.19	มาก
6. การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร กับหมอเมือง (หมอพื้นบ้าน)	7.00 (10)	2.80 (4)	9.90 (14)	35.20 (50)	45.10 (64)	3.08	มาก
7. การพาเที่ยวอ่างเก็บน้ำ	1.40 (2)	1.40 (2)	25.40 (36)	36.60 (52)	35.20 (50)	3.02	มาก
8. การพัฒนาที่บ้านเป็นโฮมสเตย์	7.70 (11)	2.80 (4)	12.70 (18)	35.90 (51)	40.80 (58)	2.99	มาก

ตารางที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (ต่อ)

การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น						
	ไม่เห็นด้วยเลย (0)	น้อย (1)	ปานกลาง (2)	มาก (3)	มากที่สุด (4)	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
9. การวางแผนโบราณ	12.70 (18)	9.90 (14)	20.40 (29)	35.90 (51)	21.10 (30)	2.42	มาก
10. การเข้าจรรย์านชมหมู่บ้าน	14.80 (21)	2.10 (3)	29.60 (42)	39.40 (56)	14.10 (20)	2.35	ปานกลาง
11. การเล่นน้ำในลำธาร /อ่างเก็บน้ำ	57.00 (81)	8.50 (12)	20.40 (29)	12.00 (17)	2.10 (3)	0.93	น้อย
รวมเฉลี่ย	9.85	3.00	12.10	32.84	42.17	2.94	มาก

จากผลการศึกษาต่อกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า แนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นต้องสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว และอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน เปรียบเสมือนรถยนต์ที่ต้องเดินหน้าไปพร้อมกันทั้งคัน โดยมีชาวบ้านในชุมชนทำหน้าที่กำหนดจุดหมายและความต้องการของหมู่บ้านเปรียบเสมือนเป็นผู้ขับรถ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ผลักดันส่งเสริมให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ชาวบ้านต้องการ เปรียบเสมือนเป็นล้อหน้า และมีคณะกรรมการเป็นพลังขับเคลื่อนให้โครงการที่ริเริ่มขึ้นประสบผลสำเร็จ เปรียบเสมือนล้อหลัง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่กิจกรรมส่วนใหญ่มีเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นกิจกรรมด้านวิถีชีวิต หรืออาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนอยู่แล้ว

วิจารณ์และสรุปผล

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมพบว่าชุมชนบ้านบัวเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้โดยใช้ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงคนที่อยู่อาศัย

ภายในชุมชนเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอุบลวรรณ ประดับสุข [5] ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติใหม่ ควรเน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์โดยตรง โดยอาศัยแกนหลักของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อมรายได้และประโยชน์อื่น ๆ ไปยังชุมชน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าชุมชนมีกระบวนการบริหารจัดการที่ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ โดยมีหลักจากการยอมรับให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้แสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับ สงวน นิตยารัมภ์ พงศ์และสุรพล มุละดา [6] พจนา สวนศรี [7] และอภิชาติ ทองอยู่ [8] ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ทั้งนี้อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ [9] ได้แสดงความคิดเห็นว่า ต้องมีความระมัดระวังในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากหากมีการพัฒนาที่ไร้ทิศทางก็อาจทำให้การพัฒนานั้นส่งผลกระทบทางด้านลบกับชุมชน ซึ่งก็เหมือนกับพื้นที่ทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีกระแสของการท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่แล้วทำให้คนในชุมชนต้องปรับตัวให้เข้ากับการท่องเที่ยว ซึ่งบางชุมชนก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้ แต่บางชุมชนก็มีการปรับตัวให้เข้ากับ

กระแสการท่องเที่ยวมากเกินไปจนทำให้เอกลักษณ์ของชุมชนหรือคุณค่าวัฒนธรรมด้อยค่าลงไป

ด้านทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าการท่องเที่ยวก็มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในศักยภาพของชุมชนของตนเองที่สามารถสร้างความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้อื่นได้ และอีกส่วนหนึ่งอาจเกิดขึ้นดังที่ เกศรา สุขเพชร และสุนิศา เฟรนซ์ [10] กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้ทำขึ้นเพื่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ หากแต่เป็นการทำเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของชุมชนบางอย่าง ชุมชนต้องการใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน ลักษณะนี้จึงคาดว่าจะช่วยคุ้มครองสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน จากการศึกษาครั้งนี้พบว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในหลายชุมชน เช่น รุ่งรัตน์ ทองสกุล [11] ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ พบว่า ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนบ้านกะทู้ มีวิถีชีวิตชุมชนที่โดดเด่นในด้านอาหาร การแต่งกาย ลักษณะที่อยู่อาศัย ประเพณี กินเจ ประเพณีไหว้บรรพชนจากเหตุการณ์อ้งยี เป็นต้น ดุจฤดี คงสุวรรณและคณะ [12] ได้ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตแม่สาย-เชียงตุง พบว่าศักยภาพทางการท่องเที่ยวหลักของเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทวัด เช่น วัดจอมคำ วัดพระแก้ว วัดราชฐานฐานหลวงเชียงตุง เป็นต้น และประกอบศิริ ภักดีพินิจ [13] ได้ศึกษาศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวชุมชน: ชุมชนบ้านร่องไฮ จังหวัดพะเยา พบว่า ชุมชนบ้านร่องไฮมีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวใน 4 ด้าน คือ ภูมิปัญญาการตีพิมพ์ ภูมิปัญญา

การประมง ทรัพยากรในกว๊านพะเยา และโบราณสถานในชุมชน

ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ พบว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอาชีพสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ในชุมชนได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์แต่เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสสัมผัสได้ มีการโต้ตอบ และรับรู้ได้ถึงอารมณ์และความรู้สึกทั้งของคนในพื้นที่และตัวนักท่องเที่ยวเอง สามารถค้นหาคำตอบที่อาจหาไม่ได้จากตำราเรียนและประสบการณ์ที่เคยพบ หรือเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เร็วขึ้น โดยมีปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และชุมชนบ้านดอกบัวยังต้องแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องเชื่อมโยงกันถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ทุกสิ่งในโลกต้องอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีสิ่งใดในโลกที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้เพียงลำพัง มีความรักสามัคคี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันจะช่วยให้สังคมบ้านดอกบัวนั้นอยู่ได้อย่างสงบสุข

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “โครงการสืบค้นและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเมืองพะเยาเพื่อการพัฒนาเมืองยั่งยืนอย่างสร้างสรรค์” ที่ได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ด้านงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC) งานวิจัยนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณาจารย์ในสาขาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา สดท้ายขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนในความสำเร็จของผลงานครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. Rural Development Participation. Ithaca, Cornell University.1977; p. 213 - 235
2. บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร; 2549. หน้า 281 - 282.
3. กรรณิกา พิมพ์ศรี และประกอบศิริ ภักดีพินิจ. ดัชนีชี้วัดความสุขกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา. ใน: Proceedings การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีครั้งที่ 5. อุบลราชธานี.
4. บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร; 2548. หน้า 157 - 160.
5. อุบลวรรณ ประดับสุข. "Cultural Heritage Issues: Exploring New Paradigms in The Move for Protection to Pro - action" จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 21, ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2545. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร; 2545. หน้า 62 - 63.
6. สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุพล มุละดา. จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, กรุงเทพมหานคร; 2544. หน้า 120 - 123.
7. พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร; 2546. หน้า 15 - 16.
8. อภิชาติ ทองอยู่. "เสริมมาตรการ 2 ด้านแก้จริยธรรมสิ่งแวดล้อม สร้างความรับผิดชอบแก่ผู้ใช้กฎหมายบังคับ" วารสารเส้นทางสีเขียว. สาวิตรี ศรีสุข บรรณาธิการ. ฉบับที่ 9 เมษายน - กรกฎาคม พ.ศ. 2545: บริษัท อักษรสัมพันธ์, กรุงเทพมหานคร; 2545. หน้า 42 - 47.
9. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, กรุงเทพมหานคร; 2548. หน้า 180.
10. เกศรา สุกเพชร และสุนิสา เฟรนเชิล. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนผ่านแนวคิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชนบ้านเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. ใน: เอกสารประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554. ขอนแก่น; 2554. หน้า 199 - 203.
11. รุ่งรัตน์ ทองสกุล. การจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่. วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปี พ.ศ. 2549. คันเมื่อ 15 พฤษภาคม 2552
12. ดุจฤดี คงสุวรรณ และคณะ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตแม่สาย-เชียงตุง. ใน: เอกสารประชุมวิชาการนเรศวรวิจัย ครั้งที่ 4: การบริหารวัฒนธรรม, พิษณุโลก; 2551. หน้า 674-679.
13. ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. ศักยภาพการสื่อความหมายทางท่องเที่ยวชุมชน: ชุมชนบ้านร่องไฮ จังหวัดพะเยา. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร 18 (2) พิษณุโลก; 2553. หน้า 84-92.